

İFFETİ MUHAFAZA ETMEK

GİRİŞ

Hiz. Peygamber (s.a.s.) ile uzun süre birlikte olup ona hizmette bulunma şerefine eren meşhur sahâbîlerden Ebû Zer (r.a.) yine bir gün onunla beraberdi. Allah Resûlü (s.a.s.) binitine binerek arkasına da Ebû Zer'i (r.a.) oturtmuş ve sohbe başlamıştı. Ebû Zer'e birtakım sorular soruyor, Ebû Zer de Allah Resulü'nün (s.a.s.) daha iyi bileceğini söyleyerek onun açıklamalarına kulak veriyordu. Resûlullah'ın (s.a.s.) sorularından biri şöyleydi: **“Ebû Zer, yatağından kalkıp mescide gidemeyecek, mescide gidip de yatağına dönmeye takatin kalmayacak kadar aşırı bir açlığa maruz kalırsan ne yaparsın?”** Bu soru üzerine Ebû Zer (r.a.) yine Hiz. Peygamber'in (s.a.s.) kanaatini öğrenmek için, “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” diye cevap verince Resûlullah da (s.a.s.) ona, **“Bu durumda dahi iffetli olman gerekir.”** (İbn Mâce, Fiten, 10) buyurdu. Böylece müslümanın en sıkıntılı zamanlarda bile, iffetini koruyup başkalarına el açmaması veya haram kazançlara göz dikmemesi gerektiğini bildirdi. (Hadislerle İslam, 3/229)

İslam dini, insanın fitratında var olan duygu ve eğilimleri terbiye ederek onları Allah'ın rızasına uygun hale getirmeyi amaçlar. Bu doğrultuda, bireyin ve toplumun huzurunu sağlayacak değerler ve ilkeler belirlemiştir. Bu değerlerin başında iffet gelir.

İFFETİN TANIMI

Sözlükte “haramdan uzak durmak, helâl ve güzel olmayan söz ve davranışlardan sakınmak” anlamında olan iffet kelimesi, insanın bedenî ve maddî hazlara aşırı düşkünlükten korunmasını sağlayan erdemdir. (Mustafa Çağrı, İffet, DİA, XXI, 506)

İffet, kişinin nefsine hâkim olarak kötü söz ve davranışlardan uzak durması, ahlâkî ve toplumsal sınırları korumasıdır. Maddî ve manevî her türlü aşırılıktan sakınmayı ifade eder. İffetli olmak, hem bireyin ahlâkî olgunluğunu yansıtır hem de toplumsal ilişkilerde güven ve huzuru sağlar.

İffet, hikmet, cesaret ve adaletle birlikte İslâm ahlâk felsefesindeki dört temel fazileti oluşturur. İmamı Gazâlî, İhyâ'sında hayâ, sabır, arzuları dizginlemek, dürüstlük, kanaat, nezaket, Allah korkusu, cömertlik, bağışlama ve hoşgörü gibi erdemleri iffetin alt başlığı olduğunu ifade etmiştir. (Hadislerle İslam, 3/229)

KUR'AN-I KERİM'DE İFFET

Kur'an-ı Kerîm'de iffet kelimesi geçmemekle birlikte dört ayette aynı kökten isim ve fiiller yer almıştır. Kur'an-ı Kerîm'de, kendilerini Allah yoluna adanmış muhtaç kimselere yardım yapılması istenirken bu kimseler şöyle tanıtılmıştır:

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ الْخَافًا

“Kendilerini Allah yoluna adadıklarından seyahat ve ticarete imkân bulamayan yoksullara verin. Yoksulluklarını gizli tuttukları için bilmeyen onları zengin sanır. Kendilerini simalarından tanırsın. Onlar insanlara asla el açmazlar...” (Bakara, 2/273) Ayetin nâzil olduğu tarihi göz önüne alan tefsirciler bunların Suffe ehliyle, Mekke'den hicret eden muhacirler olduğunu ifade etmişlerdir. Onların, Medine'ye yerleşip iş gücü sahibi olmaları için zamana ve uygun şartlara ihtiyaç vardı. Allah rızası için hicret etmişler; yurt, yuva ve işlerinden uzak düşmüşlerdi. Ayette de belirtildiği gibi böyle iffetli, asil, insanlık şerefine düşkün kimseleri erbabı, simalarından tanır ve gereken yardımı yaparlar. (Kur'an Yolu Tefsiri, 1/427)

İffetli olmanın diğer bir gereği namusu korumaktır. Müslümanların aile içi ilişkileri, toplum içindeki bir takım sorumlulukları ile ilgili hükümlerin bulunduğu Nur suresinde Rabbimiz şöyle buyuruyor:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

“Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu onlar için daha arındırıcıdır. Allah onların bütün yaptıklarından haberdardır.” (Nur, 24/30)

Allah Teâla bu ayette öncelikle mümin erkeklerin iffetli olma noktasında takınması gereken tavrı ifade ediyor. Harama götürecek bakışlardan sakınılması gerektiğini ayet bize hatırlatıyor. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) Hz. Ali’ye (r.a.) hitaben, **“Bir baktığında arkadan bir daha bakma, birinci bakış hoş görülür ama ikinci bakışa hakkın yoktur.”** (Ebû Dâvûd, Nikâh, 43) buyurmuştur.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ

“Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Dışarıda kalanlardan başka ziynetlerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar...” (Nur, 24/31)

Kadınların da iffetlerini korumaları, bunun için avret yerlerini örtmeleri ve zina etmemeleri emredildikten sonra ek olarak onlara, istisna edilen kimselerden başkasına ziynetlerini göstermemeleri ve başörtülerini yakaları üzerinden bağlamaları yükümlülüğü getirilmiştir.

Hz. Ömer’den (r.a.) rivayet edilen bir hadise göre Resûlullâh (s.a.s.), bir ara olağan üstü vahiy hallerinden birini yaşarken kibleye dönüp ellerini kaldırarak, **“Allah’ım! Bize nimetini arttır, eksiltme; bizi onurlandır, alçaltma; bize ihsan et, mahrum etme; bizi seçkin kıl (düşmanlarımıza karşı) zayıf duruma düşürme; bizden hoşnut ol ve bizi senden hoşnut kıl!”** diye dua ettikten sonra; **“Şu anda bana on ayet indi; kim bu ayetlerin gereğini yaparsa cennete girecektir.”** buyurmuş, ardından da Müminun surenin ilk on ayetini okumuştur. (İbn Hanbel, I, 34) Kurtuluşa eren müminlerin özelliklerinin anlatıldığı Müminun suresinde kadın olsun erkek olsun “Ben müminim, müslümanım” diyen her insandan beklenen yaşam tarzı ortaya konmaktadır. Bunlardan bir tanesi de iffetli olmaktır. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُروجِهِمْ حَافِظُونَ

“Ve onlar ki (kurtuluşa eren müminler), iffetlerini korurlar” (Müminun, 23 /5) İffetin korunması, İslâm’ın temel ahlâk buyruklarından biri olup, bu ayetler grubunda sayılan diğer niteliklerde olduğu gibi hem erkekleri hem de kadınları kapsamaktadır. İslâm’da hayatın çeşitli alanlarına dair pek çok düzenleme, Kur’an ve Sünnet’te ortaya konan genel ilkeler, amaçlar ve örnekler çerçevesinde ihtiyaçlara, zaman ve şartlara göre İslâm toplumunun takdirine bırakılırken evlenme ve aile ile ilgili belli başlı hukukî düzenlemelerin doğrudan Kur’an tarafından belirlenmiş olması, İslâm dininin iffet konusundaki duyarlılığının bir ifadesidir. Bu duyarlılık zamanla İslâm toplumlarının genel ahlâk ve iffet telakkilerine de yansımış; bu toplumların karakterini belirleyen aile, namus ve iffet anlayışının oluşmasına zemin hazırlamıştır. (Kur'an Yolu Tefsiri, 4/11-12)

HADİSLERDE İFFET

İmanla olan sıkı ilişkisi sebebiyle iffet, başlangıçtan itibaren, inanç esasları ve diğer bazı ibadetlerle birlikte İslâm’ın temel prensipleri arasında yer alan çok önemli ahlâkî bir meziyet olmuştur. Nitekim İslâmiyet’in ilk yıllarında Habeşistan’a göç eden müminlerden Cafer b. Ebû Tâlib, kral Necâşî’ye Allah Resulü’nü (s.a.s.) tanıtırken onun iffetli bir kişiliğe sahip olduğunu, haramlardan ve her

türlü çirkinlikten kaçınmayı, iffetli kadınlara iftira etmeyi yasakladığını vurgulamıştır. (İbn Hanbel, I, 202) Allah Resûlü'nün (s.a.s.) İslâm'a davet mektubunu alan Bizans kralı Heraklius, ticaret yapmak üzere Şam'a gelen Ebû Süfyân'dan, Hz. Peygamber (s.a.s) ve getirdiği din hakkında bilgi istemiştir. Ebû Süfyân, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) üstün ahlâkıyla bilinen biri olduğunu kaydettikten sonra, **“O bize namaz kılmayı, zekât vermeyi, akraba ile ilgilenmeyi ve iffetli olmayı emrediyor.”** demiştir. (Buhârî, Tefsîr, (Âl-i İmrân), 4)

İnananlardan iffetli olmalarını isteyen Allah Resûlü (s.a.s.), iffetli davranış sergileyenleri övmüş ve onları Rabbin rızasına erişmekle müjdelemiştir.

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ عَبْدَهُ الْمُؤْمِنَ الْفَقِيرَ الْمُتَعَفِّفَ أَبَا الْعِيَالِ

“Allah, yoksul (olmasına rağmen) iffetli, çoluk çocuk sahibi mümin kulunu sever.” buyurmuştur. (İbn Mâce, Zühd, 5)

Başka bir hadis-i şerifte Allah Resulü (s.a.s.) iffetli kimselerin cennete girecek ilk üç grup arasında yer alacaklarını bildirmiş (Tirmizî, Fedâilü'l-cihâd, 13), gücü yettiği hâlde Allah rızasını gözeterek harama yaklaşmayan kimselerin ayrıca mükâfatlandırılacaklarını müjdelemiştir.

Ensar'dan bazı kimselerin kendisine gelerek mal istemesi üzerine elindeki mallar tükenene kadar onların isteklerine karşılık veren Allah Resulü (s.a.s.), vereceği bir şey kalmayınca onlara şöyle demiştir: **“Yanımda bulunan hiçbir malı sizden saklayacak değilim. Kim iffetli/afif olmayı dilerse, Allah onu iffetli kılar. Kim müstağni olursa (aza kanaat edip insanlardan bir şey istemezse), Allah onu zengin kılar. Kim de sabrederse, Allah ona sabır ihsan eder. Kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir ikram verilmemiştir.”** (Müslim, Zekât, 124; Hadislerle İslam, 3/230)

Nefsine hâkim olmak iffetin bir diğer boyutudur. Bir gün Übey b. Kâ'b mescitte bir adamın yakasına yapışmış, borcunu istiyordu. Bu sırada mescide giren Allah Resulü (s.a.s.), namazını kılıp ihtiyacını giderdikten sonra geri geldiğinde Übey'in hâlâ aynı vaziyette olduğunu görünce şöyle dedi:

مَنْ طَلَبَ حَقًّا فَلْيُطِئْهُ فِي عَفَافٍ وَافٍ أَوْ غَيْرِ وَافٍ

“Hakkını talep eden kişi bunu tam olarak alsa da alamasa da iffetli/afif bir şekilde istesin.” (İbn Mâce, Sadakât, 15) Resulullah'ın (s.a.s.) sözlerini duyan Übey'in kafası karışmıştı. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanına gelerek, “İffet nedir?” diye sordu. Resûl-i Ekrem de (s.a.s.) ona şöyle cevap verdi: **“Ona (kardeşine) hakaret etmeden, onu zorlamadan, ona çirkin söz söylemeden ve ona eziyet etmeden istemektir!”** (Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI, 83) Dolayısıyla Allah Resulü (s.a.s.), hakkını arayan kişinin iffetli olmasını isterken onun edep sınırlarını aşmaması gerektiğine dikkat çekmiştir. Böylece ölçülü davranma ve nefsi her durumda aşırılıklardan koruyabilmenin iffete uygun olduğunu beyan etmiştir. (Hadislerle İslam, 3/231)

Allah Resulü (s.a.s.), **“Allah bir toplumun bekasını ve gelişmesini dilerse onları hoşgörü ve iffetle rızıklandırır.”** (Taberânî, Müsnedü's-Şâmiyyîn, I, 34) buyurarak, toplumun bekası ve huzurunun iffetli, müsamahalı kişilerle olacağına dikkat çekmiştir.

İFFET VE HAYÂ

Peygamberlerin temel vasıflarından biri olan hayâ erdemi, onların gönderildikleri toplumlara ısrarla öğütledikleri bir sünnet olagelmıştır.

إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النَّبِيِّ الْأُولَى: إِذَا لَمْ تَسْتَحْيَ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ

“İnsanlık, ilk günden beri bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri bir söz bilir: Şayet utanmıyorsan, dilediğini yap!” (Buhârî, Edeb, 78; Hadislerle İslam, 3/219)

Sözlükte “utanma, çekinme; tövbe, vazgeçiş” vb. anlamlara gelen hayâ kelimesi, ahlâk terimi olarak “nefsin çirkin davranışlardan rahatsız olup onları terketmesi”; “kötü bir işin yapılmasından veya iyi bir işin terkedilmesinden dolayı insanın yüzünü kızartan sıkıntı” gibi değişik şekillerde açıklanmıştır. (Mustafa Çağrıci, Hayâ, DİA, 16/554)

لِكُلِّ دِينٍ خُلُقٌ وَخُلُقُ الْإِسْلَامِ الْحَيَاءُ

“Her dinin (kendine özgü) bir ahlâkı vardır; İslâm ahlâkı(nın özü) hayâdır.” (Muvatta’, Hüsni’l-huluk, 2) buyuran Allah Resûlü (s.a.s), müminlere söz ve fiillerinde hayâ üzere davranmayı emrederek, kötü söz söylemek ve gereğinden fazla konuşmak gibi edebe aykırı hâllerin münafıklara has davranışlar olduğunu bildirmiş, kendisi de davranışları ve tavırla inananlar için bir hayâ timsali olmuştur. Nitekim sahâbeden Ebû Saîd el-Hudrî onun bu özelliğini şöyle dile getirmiştir: **“Peygamber (s.a.s.), köşesine çekilmiş genç bir kızdan daha hayâlî idi. Hoşlanmadığı bir şey gördüğünde biz onu yüzünden anlardık.”** (Buhârî, Edeb, 72)

Ashâbını hayâlî olmaya teşvik eden Resûlullah (s.a.s.),

مَا كَانَ الْفَحْشُ فِي شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ وَمَا كَانَ الْحَيَاءُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ

“Arsızlık nerede ve kimde olursa olsun çirkinleştirir; hayâ ise nerede ve kimde olursa olsun zarifleştirir.” (Tirmizî, Birr, 47) buyurmuş ve hayâ sahibi kimselerden övgüyle bahsetmiştir. Meselâ, ashâbının faziletlerinden bahsettiği bir konuşmasında Hz. Osman’ı “ashâbın en hayâlîsi” olarak tanımlamıştır. (Tirmizî, Menâkıb, 32; Hadislerle İslam, 3/220)

Mâverdî, hayâyı;

a) Allah’a karşı hayâ,

b) İnsanlara karşı hayâ,

c) Kişinin kendine karşı hayâsı, olmak üzere üç kısma ayırmakta ve bunları şöyle açıklamaktadır:

Allah’a karşı hayâ, O’nun emir ve yasaklarına uymakla olur. İnsanlara karşı hayâ, onlara eziyet etmemek ve yanlarında çirkin işler yapmaktan ve çirkin sözler söylemekten kaçınmakla olur. Kişinin kendine karşı hayâsı ise, edepli olması demektir.

Hiz. Peygamber (s.a.s.), hayâ ile iman arasında önemli bir ilişki bulunduğuna dikkat çekmekte ve şöyle buyurmaktadır:

الْإِيمَانُ بَضْعٌ وَسَبْعُونَ أَوْ بَضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ

“İman, yetmiş küsur şubeye ayrılır. En üst derecesi ‘La ilahe illallah’ sözüdür. En alt derecesi ise yolda insanlara eziyet veren şeyleri kaldırıp atmaktır. Hayâ da imandan bir şubedir.” (Müslim, İman, 157)

Türkçede hayâ, insanı her türlü çirkinlikten uzak durmaya yönelten duygu ve bunu yansıtan tutumu ifade etmektedir.

Milli şairimiz Mehmet Akif ERSOY, ne güzel söylemiştir:

Hayâ sıyrılmış inmiş, öyle yüzüzlük ki her yerde;

Ne çirkin yüzler örtermiş, meğer o incecik perde.

Mümin için hayâ onu daima iyiyi ve güzeli yapmaya sevk eden ahlâkî bir erdemdir. Bu nedenle insanlık tarihi boyunca bütün ilâhî dinler söz, fiil ve davranışlarda hayâlî olmayı emretmiştir. Edep ve ahlâkın temel bir unsuru olarak hayâ, toplumumuzda da nesiller boyu üstün bir ahlâkî meziyet olarak görülmüştür. Günümüzde de edep, iffet, hayâ kadınıyla, erkeğiyle, genciyle yaşlısıyla her müminde olması geren ahlaki bir erdemdir.

SONUÇ:

Ebû Süleyman ed-Dârânî'ye, “Muhabbet ehli Allah’ın sevgisini ne ile kazandı?” diye sorulduğunda gelen yanıt kısa ve net olmuştur: “İffetle ve kanaatkârlıkla.”

İslâm ahlâkında “iffetli olmak” bizâtihi özgürleşmek olarak görülmüştür. Çünkü iffet, nefsinin baskılarından kurtulan kişinin şahsiyetli bir kişilik kazanmasını ifade eder. Ona sağlıklı ve huzurlu, özgür ve saygın bir yaşantı sunar. Bu nedenle pek çok ahlâkî güzelliği içinde barındıran iffet erdemi, dinimizde imanın kemali için zorunlu görülmüştür. (Hadislerle İslam, 3/233-234)

İslam dini, insanın fitratında var olan duygu ve eğilimleri terbiye ederek onları Allah’ın rızasına uygun hale getirmeyi amaçlar. Bu doğrultuda, bireyin ve toplumun huzurunu sağlayacak değerler ve ilkeler belirlemiştir. Bu değerlerin başında iffet ve hayâ kavramları gelir.

İffet, kişinin nefsine hâkim olarak kötü söz ve davranışlardan uzak durması, ahlâkî ve toplumsal sınırları korumasıdır. Maddî ve manevî her türlü aşırılıktan sakınmayı ifade eder. İffetli olmak, hem bireyin ahlâkî olgunluğunu yansıtır hem de toplumsal ilişkilerde güven ve huzuru sağlar.

İslâm dini, insanın özünde var olan duyguları, Allah Teâlâ’nın belirlediği ilkeler doğrultusunda iyiye yönlendirmeyi hedefler. İnsanın fena ve çirkin olan söz ve fiillerden sakınması, kötülükleri terk edip iyiliklere sarılması için evrensel ilkeler getirir. İnsanı hem Yüce Yaratan’ın rızasına yönlendiren hem de toplumsal hayatta ilişkilerini düzenleyen bu ilkelerin başında iffet ve hayâ gelmektedir.

Ayet ve hadislerden anlaşılacağı üzere; başkalarına el açmaktan hayâ etmek, maddî konularda kanaatkâr davranarak hakkı olmayana tamah etmemek, namusu korumak, nefsine yenik düşmemek iffetli olmanın gereklerindendir. Dinimiz İslâm, iffeti müminin karakterine yerleştirmek ister. Zira kıskançlığa ve bencil tutkulara meyilli olan nefis, iffet erdemiyle bezendiğinde, akıl ve dinin hoş görmediği şeyleri yapmaktan hayâ eder, kötülüğü ve çirkinliği kendine yakıştıramadığı için bu tür hoş olmayan durumlardan kendini uzak tutar ve saflığını korumaya gayret eder. Dolayısıyla müminin insanlar arasındaki saygınlığını ifade eden iffet, kişinin kendine duyduğu saygıyı da temsil eder. (Hadislerle İslam, 3/231)

İffeti muhafaza İslam’ın emrettiği güzel hasletlerden biridir. İffet, dinin yetiştirmek istediği kâmil insanın vazgeçilmez bir vasfını oluşturur. Zulümden sakınmak, dolayısıyla hakkı gözetmek; elini, dilini, gözünü, ırz ve namusunu koruyup, zinaya yaklaşmamak, taşkınlığı terk edip mutedil olmak, nefsine hâkim olmak, sabrederek öfkesini kontrol etmek gibi dinin üzerinde önemle durduğu pek çok emir ve yasak, kişiye “iffet” erdemini kazandırmaya yöneliktir. Sohbetimizi Peygamber Efendimiz’ in (s.a.s.) şu duasıyla bitiriyorum:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتَّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى

“Allah’ım! Senden hidayet, takva, iffet ve zenginlik dilerim.” (Müslim, Zikir, 72)